

Artikel

Kan de stad de wereld redden?

Eric Corijn

Kan kunst de wereld redden? Dat was de publieke vraag van de Europese culturele hoofdstad Antwerpen '93. Het antwoord van Eric Anthonis en zijn ploeg was: neen, natuurlijk niet. Maar op de vraag of de stad de wereld kan redden, antwoordt Eric Corijn: ja, natuurlijk. Zij het onder een aantal voorwaarden. Eric Corijn argumenteert dat stad en stedelijkheid het regulatieniveau zijn waar democratie, duurzaamheid, integratie en sociale rechtvaardigheid opnieuw een plek kunnen vinden. Hij schuift negen stellingen naar voren. Dit is een uitgeschreven versie van zijn lezing op de Stedendag van Groen! op 5 november 2005.

6

1. Mondialisering is verstedelijking

Vandaag woont een meerderheid van de wereldbevolking in steden. En binnen de vijftien jaar zal dat rond de tachtig procent van de bevolking zijn. Meer zelfs, de mensen wonen meer en meer in grootsteden. In 1950 telden slechts twee steden meer dan 8 miljoen inwoners, vandaag zijn er in de wereld 22 megapolen en in 2015 zijn dat er 33. Vooral in de derde wereld is de grootstedelijke ontwikkeling, die zich niet gepland en weinig gecontroleerd doorzet, ook een echt probleem. Maar dat is de conditie waarin de soort mens gaat wonen. De stad wordt dan – zoals het altijd geweest is – ook nu weer meer en meer het centrum van activiteit. De informatie- en kennismaatschappij, ondernemerschap, culturele industrieën zoeken elkaar op.

2. Nieuwe geografie

Steden zijn dus steeds meer knooppunten van sociale en politieke weder-

opbouw. De wereld is steeds meer een netwerk van die stedelijke knooppunten. Een stad is een space of flows, een ruimte van stromen. Een stad is niet alleen een plek waar mensen wonen, een plaats, een stad is ook altijd een wereld van gebruikers, van wat er doorheen gaat.

Stad en stedelijkheid hebben dus te maken met de vraag in hoeverre je heel die complexe stromende realiteit even kan vasthouden, even ter plekke kan houden, even in positieve zin samenbundelen.

Verknoping is eigenlijk het sleutelwoord voor stedelijkheid. Vanuit het oogpunt van de stedelijkheid ziet men hoe in de wereld een nieuwe geografie vorm krijgt. Steden bundelen steeds meer de activiteit van de wereld.

Men kan Europa voorstellen als een kaart van landen, maar even goed als een continent van netwerken van stedelijke agglomeraties met daarin de blauwe banaan, het centrale deel van Europa. Wie zo naar de wereld kijkt,

komt tot andere verhoudingen. Wij hebben de wereld altijd gedacht als een matrouschka, als een stel Russische popjes die van groot tot klein altijd een ander popje in zich dragen: men doet de wereld open en er zitten continenten in, daarin landen en daarin nog steden. Die verticale, hiërarchische verhouding – wereld, continent, natiestaat, steden – is aan het kantelen naar een driehoeksverhouding waarbij wereld, natiestaat en stad elk op hun eigen manier een plaats worden in de wereld, elk op hun eigen manier positie kiezen.

Zoals in elke driehoeksverhouding treden soms twee partners samen op tegen de andere. Zo schuiven wereld en natiestaten die nu in een concurrentiële omgeving werken heel wat van de sociale en de milieuproblemen die ze veroorzaken af op de steden. Anderzijds beginnen steden door de mondialisering een andere positie in te nemen dan ze doorgaans binnen een land krijgen. Zo is Lille veel belangrijker dan zijn marginale positie die het in Frankrijk neemt, omdat de stad een transnationaal perspectief heeft o.m. als gevolg van haar rol als culturele hoofdstad van Europa in 2004. Daarbij waren ook veertien burgemeesters van steden in de omgeving, zoals de burgemeester van Kortrijk, lid van de raad van bestuur. Maastricht is als zevende stad marginaal in Nederland, maar het zet zich op de Europese kaart in een Euroregio. Een plaats in de wereld, op een continent is niet meer alleen een plaats in de staat.

Sleutelwoorden zijn: glocalisering, de combinatie van globalisering en lokalisering. De vraag is hoe je processen die in de wereld gebeuren kan plaatsen, verknopen, even bijhouden op je plek. Om dan te netwerken tussen die verschillende plaatsen. Als men op die manier kijkt naar de

wereld, ziet men een nieuwe geografie ontstaan. Een wereldkaart van de activiteiten in de juridische sector – advocatuur, notariaat e.d. – toont New York en Londen als de wereldcentra, met enkele andere steden als kleinere centra. Daar zijn geen steden bij in de derde wereld. Heel de wereld functioneert juridisch door dit netwerk.

Maakt men een kaart van de activiteiten van niet-gouvernementele organisaties dan ziet men dat er bijna geen enkele Amerikaanse stad een belangrijke rol speelt, behalve Washington. Dan zijn Londen en Brussel de centra in de wereld, met ankerpunten in Bangkok en Nairobi. En dus ligt het belang van Brussel niet zozeer in zijn juridische activiteiten maar wel in zijn ngo's. Dat is een heel andere geografische benadering dan deze die we in de 19de eeuw opbouwden als een puzzel van netjes afgelijnde natiestaten zonder enige overlapping. Zo zie je een nieuw soort configuratie op wereldschaal.

3. De stad als een politiek project

In die configuratie kunnen we de stad denken als een maatschappelijk project. Dat was ook de eigenlijke inzet van de task force die werkte aan het witboek *Stedenbeleid*, met als ondertitel *Over stadsrepublieken en rastersteden*. De centrale inzet van het boek was eigenlijk de stedelijkheid als politiek project in Vlaanderen veld laten winnen. Het is een zogenaamd consensusdocument maar dat in de praktijk brengen zou ons al een heel eind vooruit helpen.

4. We leven in een eigen-aardig Vlaanderen

Vlaanderen kende een heel specifieke historische ontwikkeling. Wij hebben inderdaad een groots stedelijk verleden. Steden als Brugge, Gent en Antwerpen vormden samen met steden in

Italië de basis van de renaissance, de basis van de nieuwe stedelijkheid die tot ontwikkeling kwam na de middeleeuwen. Maar eigenaardig genoeg bleef Vlaanderen na de onafhankelijkheid van België een ruraal gebied. En toen in de jaren zestig van vorig eeuw de industrialisering van Vlaanderen is begonnen, is de toenmalige CVP-staat de verstedelijking bewust tegengegaan. Men was bang dat een stedelijke concentratie de socialisten zou ten goede komen. Vandaar een industrialisatie in industriezones in perifere gebieden en een woonpolitiek waarbij de mensen in hun dorpen en kleinstedelijke kernen konden blijven. Goedkope leningen en uitgebreid woon-werkverkeer waren daarvan de sluitstukken.

Dat is de structurele reden waarom de wegen elke morgen vol zitten: men heeft de industrialisatie van Vlaanderen in perifere industriezones georganiseerd en de mensen in hun landelijke gebieden laten werken.

Als gevolg daarvan kennen we een zeer verspreide verstedelijking en een vertraagde modernisering. Er is een sterk anti-stedelijke mentaliteit. Heel diep in de gedachten nestelde zich het idee dat het goede leven zich buiten de stad afspeelt.

Dat men alleen naar de stad moet om er te werken of te winkelen en dat het er voor de rest vuil is en gevaarlijk en dat het er vol vreemdelingen zit. Het woord *Brussel* volstaat in Vlaanderen om lijfelijke reacties van afkeer te veroorzaken. De sterkte van het Vlaams Blok, het etnocentrisme, de moeilijkheid om met vreemden of de andere om te gaan, heeft heel sterk te maken met de manier waarop in de jongste dertig-veertig jaar werd gebouwd.

Zo werd Vlaanderen één grote uitgezaaide stad. Dat is het urbanisatiepatroon. Dertig procent van de mensen woont buiten stedelijke gebieden.

Veertig procent woont in de stedelijke pendelzones, suburbane zones die economisch verbonden zijn met de stadscentra. Twintig procent woont in de rand van de stad. En slechts tien procent woont in de stad zelf. De grote inzet is om het verhaal met dezelfde gegevens anders te gaan vertellen. Nu vertellen we in Vlaanderen dat tien procent van de mensen in de stad woont en negentig procent van de mensen buiten de stad. Terwijl in de werkelijkheid zeventig en meer procent van de mensen in sterk verstedelijkt gebied woont en met een stedelijke politiek geconfronteerd wordt.

De steden zijn plekken van tegenstellingen. En dus ongetwijfeld problematische gebieden. Een van de belangrijke problemen op het Vlaamse niveau is de stadsvlucht en de fiscale scheef trekking. De middenklasse en de rijkere mensen wonen buiten de stad. Ze betalen belastingen waar ze wonen en de problemen worden geconcentreerd in de steden waar een relatief armere bevolking moet opdraaien voor de dienstverlening aan al die forensen, al die suburbane mensen die er wel komen winkelen en komen werken. Zoals Sint-Joost, een van de armste gemeenten van België, waar mensen belasting betalen om een lokale politie in stand te houden die elke morgen het binnenkomend verkeer in Brussel moet regelen.

Wonen in de stad is nog steeds een probleem. In de stad zijn de huurprijzen vandaag onbetaalbaar. Er is ruimtelijke dualisering: de sociaal-economische structurering van de samenleving vind je terug in de verschillende territoria, in verschillende wijken in de stad. Dat wordt erger in de mate dat de kloof tussen arm en rijk groeit, zoals in onze samenleving het geval is. Wat er vandaag in Frankrijk gebeurt, is niet meer of niet minder dan het effect daarvan.

Ons grote voordeel is dat de arme buurten hier in de stedelijke centra zelf liggen en dat de middenklasse en de politiek verplicht zijn om er mee om te gaan. In Frankrijk hebben ze die mensen in de voorsteden geduwd. Men liet er de zaken rotten en vandaag zeggen die mensen: zo lang we geen respect krijgen maken we jullie consumptiesamenleving kapot.

In heel die problematische sfeer groeien populisme en extreemrechts. Wij kunnen het Blok typeren als de vertegenwoordiging van de suburbaniteit, van de anti-stedelijke mentaliteit in de steden. Dat ze zo'n belangrijke partij worden in de stad heeft ook te maken met hun visie op homogenisering, complexiteitsreductie en versimpeling van de dingen. Als het Blok zijn programma in de grote steden kan realiseren, gaan de steden kapot. Als men morgen de vreemdelingen in Brussel wegstuurt, verliest Brussel in één klap veertig procent van zijn bevolking. Dat zou voor de stad gelijkstaan met een economische en culturele ineenstorting.

Tegenover deze problematiek stelt men een veiligheidsdiscours. Liberalisering en sterke staat lijken goed samen te gaan. De stad, samenleven met de Ander wordt als een bedreiging gezien. Als men in Mechelen het project *Mechelen kinderstad* instelt, dan is zelfs daar het veiligheidscontract bij betrokken. De stedenproblematiek wordt te veel benaderd vanuit veiligheid en inburgering (De liberale denktank *Stadslucht maakt vrij* zou zich best eens kritisch buigen over de visie op stedelijkheid in de eigen partij). In heel die context wordt ook de druk op het milieu en op de mobiliteit onhoudbaar. De steden zijn er voor de gebruikers, minder voor de bewoners.

We zien dus een concentratie van problemen in de steden. Daarvoor is een

politiek project nodig: een politieke aanpak die kiest voor stedelijkheid en stedelijke ontwikkeling.

Want de stad is ook een plek van kansen. De mondialisering vindt plaats in de steden of je dat nu wil of niet. De oude tegenstelling tussen stad en platteland valt eigenlijk weg. Men kan Vlaanderen vandaag niet meer bekijken als een verzameling van stedelijke kernen met daarrond wat rurale gebieden. Vlaanderen is één grootstedelijk gebied. Yves Leterme zou burgemeester van Vlaanderen kunnen zijn, van een uitgezaaide stad als Los Angeles. Want wat ruimte en aantal inwoners betreft, gaat het over vergelijkbare grootheden. Maar dan zou men wel op een andere manier kijken naar het bevolkingspatroon. Zo kunnen we ook de tegenstelling tussen de arme stad en de rijke voorstad overstijgen. Maar het is onmogelijk om een duurzaam maatschappelijk project te ontwikkelen als de fiscale, scheefgegroeide scheiding blijft bestaan.

Zoals steeds meer mensen kan ook het beleid profiteren van de heropleving van de stedelijke kernen. Profiteren van wat densiteit en pluraliteit in de stad kunnen bieden. Stedelijkheid is een politiek project voor heel Vlaanderen, niet alleen voor de grootstedelijke centra. Het kan een algemeen perspectief zijn waarbij het voorzieningenbeleid vertrekt vanuit het verstedelijkingspatroon. In dat patroon zijn heel duidelijke kernen aanwezig en heel duidelijke invloedsgebieden van de steden. Het stedenbeleid in Vlaanderen vertrekt van de 13 centrumsteden. Er is één kosmopolitische stad, Brussel, een weliswaar kleine wereldstad. Er zijn twee grootsteden, Antwerpen en Gent. Zeven regionale steden met een eigen stadsgewestelijke functie: Brugge, Kortrijk, Oostende, Sint-Niklaas, Mechelen, Leuven en Hasselt-Genk.

Drie regionale steden: Aalst, Turnhout en Roeselare. En dan zijn er nog vele kleine steden.

5. Vier criteria

We willen naar Vlaanderen kijken als één verstedelijkt gebied. Wij kijken naar dat gebied vanuit de verstedelijkingspatronen die er plaats vinden en dus vanuit stedelijke kernen die een breder gebied moeten bedienen dan alleen het stadsterritorium. Daarvoor ontwikkelden we in het Witboek vier criteria die zeker aantrekkelijk zijn voor de groene progressieve stroming.

a. Duurzame ontwikkeling

Stedelijkheid betekent een concentratie van veel verschillende menselijke activiteiten op een beperkt gebied. Om dat te ontwikkelen is samenhang nodig. Het vraagt een geïntegreerd beleid, waarbij men niet sectorieel aan politiek doet, thema per thema, dossier per dossier, maar waarbij men de zaken in hun samenhang bekijkt en op een holistische manier denkt.

b. Densiteitsbeleid

Onze steden zitten nog niet vol. Vol auto's, misschien, maar niet vol mensen. Er is een zeker concentratiebeleid nodig om de lintbebouwing tegen te gaan. De absoluut irrationele verspreide manier waarop Vlamingen zich gevestigd hebben is niet duurzaam. Het is onmogelijk om voor iedereen riolering en alle andere nutsvoorzieningen te organiseren als mensen in verspreide aparte huisjes wonen, 30 m van de weg, met een grote voortuin en dan daar nog niet apart voor willen betalen. Duurzame ontwikkeling vraagt een zekere densiteit en tegelijk het openen van ruimtes, het opnieuw leeg maken van ruimtes, zowel in als rond de stad.

c. Diversiteitsbeleid

We leven in een multiculturele samenleving wat betekent dat we moeten omgaan met die complexiteit. Enerzijds dient de diversiteit en het pluralisme in stand gehouden. Anderzijds wordt de samenleving gebouwd op interculturele processen en projecten.

d. Democratie

Een stedenbeleid heeft behoefte aan een vernieuwde democratie. Participatieve democratie staat hoog op de agenda en er is nood aan nieuw en beter bestuur. Er zijn al veel stappen in de goede richting gezet maar in de meeste coalities zijn er nog altijd schepenen met eigen bevoegdheidsdomeinen en eigen administraties. Mensen leren te weinig om horizontaal met elkaar samen te werken en aan projectbeheer te doen.

6. Nieuwe politieke cultuur

De vier D's van goed stedelijk beleid vormen een basis voor een nieuwe politieke cultuur. Eigenlijk kunnen ze fungeren als pijlers van een maatschappelijk project. We moeten afstappen van het klassiek politiek beeld met een hiërarchische opbouw tussen overheid, en bevolking, waarbij de overheid bovenaan staat, de bevolking onderaan en de bemiddeling gebeurt door het middenveld. In de werkelijkheid is dat een driehoeksverhouding geworden met een relatief onafhankelijke civiele maatschappij en een stadsbestuur of een overheid die nu een actor is naast andere. De drie kunnen als partners maar verenigd worden rond een project, een visie, een missie, een toekomstbeeld, een stadsvisie. Vandaag staat de opdracht centraal om in de stad een toekomstvisie te ontwikkelen (Dat zou een mooi thema zijn voor de komende verkiezingsstrijd.).

Stadsbesturen moeten vaardiger

worden in projectmanagement, in het animeren van horizontale verbindingen tussen administraties. De politiek is niet de baas over de samenleving maar moet een regiefunctie opnemen. Zoals een regisseur het stuk op de scène zet met verschillende actoren kan de politiek ervoor zorgen dat het stuk gespeeld wordt op een bepaalde manier met de verschillende actoren. Dat is eigenlijk de inzet van een participatieve democratie. Een stad besturen betekent ook de visievorming en de discussies hierover centraal stellen in het collectieve leven. Het is een herpolitiseren van de samenleving: met zijn allen discussiëren over hoe we de toekomstige ontwikkelingen zien. Natuurlijk kan die discussie niet permanent gebeuren, idealiter is het de inzet van gemeenteraadsverkiezingen. In de praktijk wordt die visie natuurlijk geconcretiseerd in projecten, in concrete acties, in interventies inzake stadsvernieuwing en wijkontwikkeling. En beide niveaus zijn met elkaar verbonden door een permanent proces van communicatie en participatie.

Zo kan een stedelijke samenleving zich voortdurend ontwikkelen. In dit proces mogen we het belang niet onderschatten van informele actoren, van groepen die niet geïnstitutionaliseerd zijn, die niet de klassieke agenda's hantieren, die niet de klassieke sociale partners zijn. Die informele actoren zijn veelal betrokken op onbepaalde ruimtes, ruimtes die nog geen bestemming kregen, die in een overgang zijn, oude industriële panden die aan renovatie toe zijn. Zij zijn heel belangrijk in het meebepalen van de stedelijke agenda.

7. Participatieve democratie

Het gaat om een permanent samenspel, niet alleen tijdens verkiezingen, tussen bestuur, civiele maatschappij en bevolking rond concrete projecten en terri-

toria, waarbij informatie en consultatie belangrijk zijn, maar ook medebeheer en zelfbestuur. De mensen zijn moe bevroegd, moe *behearingd*, ze mochten hun gedacht zeggen maar uiteindelijk viel de beslissing elders. Men moet de mensen betrekken van bij de ontwerp-fase. Kunnen kiezen tussen twee of drie oplossingen volstaat niet, een overheid die niet als baas maar als regisseur optreedt, betreft mensen ook bij de probleemstelling en het antwoord daarop. Hierdoor verandert uiteraard ook de positie van de burger. De burger is niet de klant van de overheid, niet de consument van politieke of overheidsdiensten; de burger moet een actieve rol spelen als participant in het algemeen belang.

Een van de belangrijke problemen van de democratie vandaag is de depolitisering. De inzet is dus het herpolitiseren van het stedelijk samenleven. En dat kan alleen gebeuren als men de mensen activeert als coproductent van het samenleven.

Daarom hecht ik veel belang aan de notie proximateit. De depolitisering komt er omdat mensen het gevoel hebben hun greep te verliezen op hun onmiddellijke leefomgeving. Daarom moet men de breuklijn tussen privé en publiek overbruggen in de nabijheid. Wijkontwikkeling met inbegrip van medebeslissingsrecht en de notie participatieve begroting is een belangrijke stap. Het is niet de bedoeling om de hele wereld wijk per wijk te laten besturen, maar als een inschakeling-proces van mensen in de politieke zaak is het een territorium dat mensen kan interesseren.

Dat vraagt uiteraard wel een ander soort bestuur waarbij politici zich tussen twee verkiezingen niet gedragen als diegenen die het mandaat hebben om hun ideeën en hun programma uit te voeren, maar vooral als diegenen die

projecten beheren en de collectieve kwesties in de samenleving animeren voortdurend bevragen.

8. De creatieve stad

In de stad komt het erop aan om de reële verscheidenheid en versnippering, de multicultuur, de verschillende levensstijlen in al hun diversiteit te verbinden als een gedeeld project. Een project waarin verschillende actoren in het middenveld of in de civiele maatschappij al dan niet kunnen verenigd worden. Waarbij de verscheidenheid in een toekomstvisie wordt gebundeld. Het is mogelijk om politieke fracties en partijen in dat traject te zetten, hen een bepaalde visie in te laten brengen in dat traject, waarbij die imaginaire toekomstvisie de verscheidenheid kan overstijgen.

Vandaar het grote belang van de creatieve stad en de culturele sector. Cultuur is heel belangrijk en zeker geen zaak van de culturele sector alleen. De culturele verscheidenheid is een feit en de belangrijkste sector in de samenlevingsopbouw is dus die van de intercultuur. Niet alleen van de gemeenschapsvorming als zodanig, die is zeker noodzakelijk, maar het gaat vooral om heel de sector die de verschillen kan overbruggen.

In de stad leven betekent samen leven met vreemden. Dat zijn niet de allochtonen. Het gaat vooral over alle verschillende soorten levensstijlen binnen het hele “eigen” volk. Het hele “eigen volk” is enorm gemulticulturaliseerd. En het probleem van het bruggen slaan, van het opbouwen van een samenhangigheidsgevoel ligt ook en vooral daar. Stedelijkheid is een intercultureel project. En een stad is geen land. Mensen hoeven er niet samen te leven op basis van gemeenschappelijkheid. Het stadsproject overbrugt de verschillen. Om steden te beheren, moeten we dus

een postnationale cultuur denken. De “stadsrepubliek” steunt op intercultuur en op samenlevingsopbouw vanuit verschillende gemeenschappen.

Nationale cultuur steunt op traditie, op een gemeenschappelijke geschiedenis, of op een verhaal daarover, waarvan we een identiteit afleiden die kan worden vertegenwoordigd, gerepresenteerd.

De processen die ik heb beschreven, en die eigenlijk de stedelijkheid uitmaken, noodzaken tot het opbouwen van een nieuw soort samenhang in de bevolking die ik stedelijkheid noem. Hierbij is niet het verleden maar een toekomstvisie het bindend element.

Als wij het in Brussel over iets eens moeten zijn dan wel over het feit dat we geen gedeelde roots hebben, dat het zoeken naar gedeelde roots niet de uitweg is om gemeenschappelijkheid te maken.

Wat we wel hebben is een gedeelde lotsverbondenheid. We zullen het moeten doen met de mensen die hier zijn. Met hen moeten we een gemeenschappelijk project maken. Dat project is niet identitair: we kennen de identiteit ervan nog niet, het is een hybride project dat voortkomt uit de interculturele interactie. En dat kan niet gerepresenteerd worden. Niemand heeft dat verhaal klaar. Ook niet de dominante instellingen. Dat moet gemaakt worden in de participatie en niet in de vertegenwoordiging. Dat is natuurlijk een heel belangrijk aspect van die stedelijke dynamiek: de stad in zijn mengvorm laten zien, de stad als een project, als een mogelijkheid, als één van de mogelijkheden in de toekomst.

9. Stedelijkheid als politiek project

We moeten de stad denken als een plaats in de wereld. Als wij op het terrein bezig zijn met projecten van duurzame wijkontwikkeling vragen we

aan de mensen naar hun plaats in de wereld. Dat is heel reëel. Zo is de Brabantstraat in Brussel marginaal in het Brusselse stadsweefsel maar een centrum in de wereld voor een bepaald soort activiteit, voor een bepaald soort werk. De Brabantstraat heeft een veel ruimer bereik dan de Nieuwstraat. De plaats in de wereld vertellen is een reële vraagstelling.

Daarop kunnen we stedelijke coalities tot stand brengen: we kunnen verschillende soorten mensen, verschillende soorten activiteiten rond een visie verenigen. Denk aan het herstel van de polis, aan de stadsrepubliek, aan de stad als een politiek niveau van regulatie. En op dat niveau kunnen we participatieve democratie ontwikkelen.

We moeten de stad denken met aangepaste grenzen, niet burgemeester per burgemeester, niet gemeente per gemeente. Geen cultuurbeleidsplan per gemeente alsof we op dat lapje grond alles moeten voorzien. Laten we kiezen voor een stadsgewestelijke aanpak en projecten met de vier D's.

Daarvoor is een nieuw soort politiek nodig, een omslag in bestuur en planning.

Dat is een mogelijke inzet van dit verkiezingsjaar, we moeten duidelijke diagnoses stellen.

Laten we werkgroepen maken per grootstedelijk gebied en een diagnose stellen. Laten we daarover polariseren met rechts en extreemrechts en er een positieve grootstedelijke visie tegenover stellen: een uitweg voor de gedeelde problemen, niet regressief of complexiteitsreducerend maar toekomstgericht.

Laten we dat concretiseren in enkele prioritaire projecten en acties die heel concreet tastbaar en realiseerbaar zijn. Laten we daarvoor coalities opbouwen met een stedelijk draagvlak. Projecten van duurzame wijkontwikkeling opzet-

ten is daarbij heel belangrijk.

Laten we een contract met de civiele samenleving en het verenigingsleven afsluiten en als we deelnemen aan de macht dit contract realiseren. Dat betekent in de praktijk anders gaan besturen. Dat betekent niet uitsluitend vanuit de deelname aan de macht en de instellingen redeneren, maar steeds en altijd samenwerken met middenveld en civiele maatschappij, nooit maatregelen nemen zonder coproducten in de samenleving. Dan zal men ook achteraf geen zware prijs hoeven te betalen.

Onder die voorwaarden denk ik dat de stad en de stedelijkheid een bijdrage kunnen leveren om de wereld te redden

[Bio]

Eric Corijn is cultuurfilosoof en sociaal wetenschapper. Hij is professor sociale en culturele geografie aan de VUB en directeur van het onderzoekscentrum COS-MOPOLIS, City, Culture & Society, eacorijn@vub.ac.be

[Verdere lectuur]

Boudry, L.; Cabus P.; Corijn E.; De Rynck F.; Kesteloot C. en A. Loeckx (2003): De eeuw van de stad. Over stadsrepublieken en rastersteden. Witboek, Project Stedenbeleid, Vlaamse Gemeenschap, Brussel, 238 p.

Groth, J. & Corijn E. (2005): Reclaiming Urbanity: Indeterminate spaces, informal actors and urban agenda setting. A case study in Helsinki, Brussels and Berlin, in *Urban Studies*, vol 42, nr 3, Routledge, London, p. 511-534.

Corijn, E. (2006), Culturele participatie en maatschappelijke integratie sporen niet noodzakelijk samen, in: M. Leye (ed.): *Over (Cultuur)Participatie, Kunst & Democratie/EPO*, Brussel: p. 177-212.